

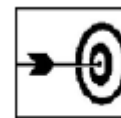
INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Název šablony: V/2 Inovace a zkvalitnění výuky směřující k rozvoji odborných kompetencí žáků

Číslo projektu	CZ.1.07/1.5.00/34.0642
Číslo materiálu	VY_52_INOVACE_KDE3-4_47
Název školy	Janáčkova konzervatoř a Gymnázium v Ostravě, příspěvková organizace Československá 40, Ostrava
Autor	PhDr. Hana Adámková Heidrová, Ph. D.
Předmět	Dějiny kultury
Tematický celek	Umění novověku
Ročník	4. ročník JKO
Datum tvorby	5. 10. 2012
Anotace	Úvod, filozofie a obecné rysy renesance
Metodický pokyn	Lze použít k výkladu a zároveň k ověření probrané látky (také jako samostatnou práci)
Pokud není uvedeno jinak, uvedený materiál je z vlastních zdrojů autora	

13. UMĚNÍ
NOVOVĚKU

1. ÚVOD, FILOZOFIE A OBECNÉ RYSY RENESANCE

Novověk – označení historické epochy **od konce 15. století** /1492 - dobytí Ameriky/, někdy od poloviny 15. století /1453 - pád Konstantinopole – definitivní konec Byzantské neboli východořímské říše/.

Z hlediska sociálně-ekonomických formací zahrnuje pozdní feudalismus

Z hlediska kulturně-historického zahrnuje umělecké slohy:

- **Renesance a manýrismus**
- **Baroko**
- **Rokoko a klasicismus**
- **Romantismus a směry 19. století**

Novověk

Hospodářský vývoj

- *nové technické vynálezy* (už od poloviny 15. století); válečná technika (střelný prach, dělové koule, pistole); námořní doprava (zdokonalený kompas - Číňané)
- výroba textilu (šlapací kolovrat, mechanizace textilní výroby)
- *vynález knihtisku*, který zásadně ovlivnil celý další vývoj civilizace (polovina 15. století - Johann Gutenberg)
- astronomie: Mikuláš Koperník, Giordano Bruno, Galileo Galilei, Johann Kepler
- manufaktury (přechodná forma mezi cechovní malovýrobou a tovární velkovýrobou); dělba práce, podnikatel a dělník; rozvoj zejména v italských městech (Benátky, Florencie, Janov)

Zámořské objevy

- růst významu měšťanstva, které obchodovalo; poptávka po drahých kovech (v Evropě nedostatek); obchodní spojení s Indií a Čínou; hledání jiných cest = objevné plavby
- hospodářské styky mezi Evropou, Amerikou a Asií položily základy světového trhu:
 - 1492 (Kryštof Kolumbus – Amerika)
 - 1498 (Vasco da Gama – obeplutí Afriky a cesta do Indie)
 - 1519-1522 (Fernando Magalhaes – kolem světa)
 - /kruté drancování území vzácných starých kultur ve Střední a Jižní Americe španělskými dobyvateli/
- přesun střediska evropského obchodu ze severoněmecké *hanzy* a střeozemní oblasti na pobřeží Atlantského oceánu

*Hospodářský
vývoj a zámořské
objevy*

Reformace a protireformace

- postavení církve bylo stále ještě silné, proti tomu se začalo v 16. století (znovu po husitském hnutí) formovat velké náboženské a sociální hnutí = *reformace* (osobnosti: Martin Luther, Jan Kalvín), která způsobila rozpad církevní jednoty středověké Evropy (reformní snahy nebyly namířeny *proti* náboženství, ale usilovaly o nápravu církve)
- rozdělení Evropy na reformované, nekatolické (protestantské) země, kde neuznávali jako hlavu církve papeže (zejména severní Německo, Skandinávie, Švýcarsko, severní Nizozemí) a na země katolické, kde zůstávaly zachovány dřívější nákladné církevní obřady s kultem papeže (Itálie, Španělsko, Portugalsko, jižní Německo, Polsko)
- papežský dvůr se bránil tzv. *protireformací* = pokus získat ztracené pozice a boj proti nekatolíkům (založení jezuitského řádu roku 1540)

*Reformace a
protireformace*

Politický vývoj ve světě

- v mnoha zemích forma *absolutní monarchie* s neomezenou mocí panovníka
- Francie – výrazný hospodářský rozmach za Jindřicha IV. (1589-1610)
- Anglie – Tudorovci; Jindřich VIII. (1509-1547) a jeho dcera Alžběta I. (1558-1603) – v Anglii rovněž vymanění se z vlivu římského papeže = *anglikánská církev (protestantská)* – hlavou církve je král
- Španělsko – hospodářský rozvoj v 16. století (obrovské zámořské državy ve Střední a Jižní Americe)

*Politický
vývoj ve světě
a u nás*

České země

- 15. století – po porážce husitského hnutí upevňování feudální moci; Jiří z Poděbrad (1458-1471); po jeho smrti polští Jagellonci; 1526 Habsburkové – povolali do Čech jezuity k posílení katolictví (1556)
- hospodářská činnost feudálů (rybníkářství, pivovarnictví, těžba dřeva, sklářské hutě...); rozmach hornictví (těžba drahých kovů v Kutné Hoře)
- nové způsoby hospodaření vyžadovaly více pracovních sil - zvyšování roboty; selské vzpoury

Filozofie

➤ **Východisko**

- pozdní scholastika – oddělení víry a vědění; požadavek empirie (zkušenosti)
- 15.-16. století – vynálezy, objevy; vedoucí postavení mezi vědami – *přírodověda*
- *Mikuláš Koperník* (1473-1543) – polský matematik, astronom a lékař; popřel Ptolemaiovu geocentrickou soustavu a vytvořil novou – *heliocentrickou* (dílo *O oběžích sfér nebeských šest knih*); tento systém byl přijat až po 100 letech; teorie kruhových drah nebeských těles (elipsovitě dráhy – později Johannes Kepler)
- reformace: zvláště němečtí humanisté si uvědomovali potřebu reformy církve – *Martin Luther* (možnost vykoupení vidí pouze ve víře v Písmo; ne odpustky)

Filozofie

➤ **Nové právní a politické myšlení**

Niccolo Machiavelli (1469-1527) – Florentin; dílo *Vladař* – myšlenka sebezachování státu a stupňování jeho moci jakýmkoliv prostředky (i nemorálními)

Thomas Hobbes (1588-1679) – Angličan; nauka o státu; považován za ateistu; jeho teorie v mnoha ohledech přímo útočí na středověké křesťanské myšlení; představitel *empirismu*, odmítal spekulaci, odvozuje poznání ze zkušenosti; popírá božský původ státu (kritizuje náboženské zdůvodňování státní moci)

Thomas Moore (Morus; 1478-1535) – Angličan; *O nejlepším stavu státu a o novém ostrově Utopii* (obraz ideálního socialistického společenství)

➤ **Nejdůležitější filosofické systémy**

Mikuláš Kusánský (1407-1464) – kardinál, biskup, zakladatel novověké filozofie, nejvýznamnější filozof rané renesance

- spis *De docta ignorantia* (O nevědomé vědomosti) – Bůh, nejvyšší objekt našeho myšlení, je absolutno, stojí mimo oblast našeho chápání; ve vztahu k absolutnu je výsledkem všeho našeho vědění *nevědění* (*ignorantia*); není to však obvyklá nevědomost, nýbrž nevědomost „učená“, vědění o nevědění (Sokrates), jaké stojí na počátku (a snad i na konci) všeho pravého filozofování
- snaha o porozumění a náboženský smír, idea „univerzální tolerance“, která nevylučuje ani nekřesťanská náboženství (všichni různým způsobem hledají a uctívají stejného Boha a za všemi rozdíly kultu existuje jedna jediná nejvyšší pravda!)
- v astronomii dospěl spekulativní cestou před Kopernikem k hypotéze pohybu Země
- učení o hodnotě individuality (neexistují podle něho žádná dvě stejná individua)

Giordano Bruno (1548-1600) – dominikán; láska k přírodě, zájem o vědecké objevy; zájem o studium, v 15 letech vstoupil do řádu, ale opustil jej (neslýchaný krok!); přednášel na evropských univerzitách, nenacházel mnoho posluchačů, zrazen inkvizicí, uvězněn, po sedmiletém vězení upálen v Římě

- dílo: *O nekonečnu, vesmíru a světech* (zjistil, že vesmír je nekonečný, oproti Keplerovi)
- vycházel z Mikuláše Kopernika (naše nejbližší okolí je systém pohyblivých hvězd, který obíhá kolem Slunce, ale některá tělesa jsou podle něj stálice, která tvoří „pevnou klenbu“ – proti dřívější představě Země jako středu vesmíru; „kopernikovský obrát“ – nový způsob myšlení; znamenal revoluci v matematice a v přírodních vědách; myšlenku, že se všechna tělesa točí kolem pozorovatele, obrátil...)
- neslučitelný s křesťanstvím je způsob, jakým vysvětluje vztah Boha ke světu: odmítá názor, že Bůh řídí svět zvnějšku, nestojí nad světem a mimo svět, ale je ve světě. Dochází k *panteismu* = *ztotožňuje Boha a přírodu*

Francis Bacon (1561-1626) – filozof a politik; ve 14 letech ukončil studia v Cambridgi, psal vědecká pojednání

- dílo: *Eseje; O důstojnosti a pokroku věd...* – usiloval o rozsáhlou obnovu věd (*Instauratio magna*); nedokončeno, spis obsahuje také vizi ideální společnosti budoucnosti (*Nová Atlantida*)

- novověké pojetí poznání – cílem vědy a filosofie je zlepšovat podmínky lidského života; požaduje praktické využití vědy, kritizoval scholastiku (spekulace); zdůrazňuje *empirismus* – základem jistého a nepochybného poznání je smyslový vjem

RENESSANCE

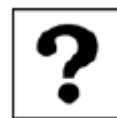
Renesance

- **ideologicky** vznikala renesance už souběžně s gotikou
- rozmach středověkých měst = výjimečné postavení už ve 13. století města italská (svobodná a samostatná) – *Florence, Benátky, Janov, Mantova*; ekonomická samostatnost a soběstačnost, rozmach manufakturní výroby, prvotní akumulace kapitálu; rozvoj mořeplavby, získávání trhů, surovin, rozvoj obchodu; zámořské objevy podněcovaly další nové výzkumy a vědecké objevy – **změny v názoru na svět**
- **umění**: pojem **renesance** (znovuzrození) použil poprvé Giorgio Vasari v díle *Životy nejvýznačnějších malířů, sochařů a architektů* (1550) při charakterizaci florentského výtvarného umění z první čtvrtiny 15. století, v němž se „znovuzrodila“ římská antika, která byla této tvorbě vzorem (první podněty ke studiu antiky – již koncem 13. století v Itálii v oblasti jazykovědné a literární – potřeba získat zkušenosti z latinských spisů (zvláště Ciceronových) a později též ze spisů řeckých (chtěli je napodobovat). Protože proti náboženskému učení tito vzdělanci zdůrazňovali lidské vědění (studia humanitatis) – uvedené snahy jsou označovány jako **humanistické**
- renesanční myšlení je i nadále spjato s odkazem středověku, ale situace je **kvalitativně nová** = **člověk i za předpokladu, že plní boží vůli, začal pociťovat sám sebe jako neopakovatelného jedince; začal být na svou aktivitu hrdý, věnoval jí pozornost a věnoval konečně pozornost sám sobě; doba požadovala také na renesančním umělci hlubokou vzdělanost**
- návaznost na středověk se projevuje v nijak nezmenšeném počtu náboženských námětů (biblických), které v malířství a sochařství převládají
- člověk začal důvěřovat svým **vlastním smyslům**; razilo se heslo **napodobovat přírodu**; začal být oceňován princip *tvoření* a myšlenkově svobodný umělec zkouší tvořit podle svých vlastních předpokládaných zákonů; důležitá začíná být vlastní práce, profesionální samostatnost, technické mistrovství
- **středem pozornosti se stává sám člověk a je si své individuality vědom**
- renesance přestává (na rozdíl od středověku) považovat smyslovou příjemnost podnětů uměleckých výtvorů za něco hříšného
- nejvyšší krásou není Bůh, ale **krása světa je považována za výsledek božského záměru**; nejvyšší hodnotou je stále služba Bohu, ale umění je už považováno za nástroj služby boží spojením umění s krásou
- **donna universale** – nový ideál emancipované ženy; znovu antický ideál harmonie krásy a duševních vlastností – ženy z vyšších kruhů nezaostávaly za muži universalností vzdělání a aktivně se zúčastňovaly na intelektuálním i uměleckém životě (např. Isabela d'Este, vévodkyně mantovská – dopisovala si s mnoha významnými umělci, sbírala sochy, klenoty a hudební nástroje)
- **mecenášství**

Kontrolní otázky:

1. *Které hlavní společenské změny provázejí nástup novověku?*
2. *Přibližte myšlenky Mikuláše Kusánského a zdůvodněte, proč je nejvýznamnější filozofickou osobností rané renesance.*
3. *Charakterizujte nejdůležitější znaky renesance.*

Literatura:

Jůzl, M.a kol. *Dějiny umělecké kultury I.* SPN, Praha 1989, ISBN 80-04-22192-0.
Störig, H.J. *Malé dějiny filozofie.* Zvon, Praha 1991.

